

HANS MAIER

Ali se bo krščansko štetje obdržalo?

1. Krščanska predstava o času – njena politična teža

Eden od temeljev moderne ustavnopravne države je jasno povezan s krščanskimi izročili: čut za vrednost časa, njegovo nepovratnost in neponovljivost – in »responsible government«, ki izhaja iz tega čuta, dojemanje političnih nalog v zanesljivih časih in prostorih odgovornosti, ki jih je mogoče nadzorovati. Zahodnjaku se je v stoletjih krščanske vzgoje vtisnilo globoko v srce, da je čas rok, omejen in dragocen, in se nezadržno premika naprej, proti svojemu koncu. Iz tega čuta je zrasla stroga kultura oblikovanja življenja, red štetja, merjenja, delitve, ki sega od meniškega brevirja do trgoveškega koledarja, od starokrščanskega gesla ora et labora do modernega odštevanja, od computusa »komputistov«, ki so v zgodnjem srednjem veku izračunavali datum velike noči, do modernega računalnika. Arno Borst je te jezikovne in zgodovinske kontekste izčrpno predstavil v svoji knjigi *Computus, Zeit und Zahl in der Geschichte Europas* (2. izd. 1991).

Krščanstvo je v našem zavedanju časa pustilo razločne sledi. Odvrnitev od družbeno pogojenih krajevnih časov, štetje in merjenje časa po splošnih merilih, nastanek enotnega svetovnega časa – vse to je povezano s tisto kulturo delitve in uporabe časa, ki so jo razvili od začetkov krščanstva, predvsem v samostanih (a tudi v bogoslužju, v krščanskem koledarju, v cerkvenem letu). Čisto

---

Hans Maier, roj. 1931, prof. političnih znanosti, bivši bavarski državni minister za kulturo, predsednik Guardianijeve stolice v Münchnu, soizdajatelj nemške izdaje revije Communio. – Članek »Wird die christliche Zeitrechnung bleiben?« je prevedel Marijan Peklaj.

samoumevno štejemo naša leta glede na dogodek, ki ne stoji na začetku, marveč sredi zgodovine, rojstvo Jezusa Kristusa. Krščansko preračunavanje časa velja pri trgovanju in občevanju, v kulturi spominjanja, pri datiranju zgodovinskih dogodkov kar po vsem svetu – celo v pokrajinah, ki imajo drugačno štetje let (Kitajska, muslimanske države itd.), ga uporabljajo, vsaj kot dopolnilo. Tudi moderni aparati za merjenje časa so nastali v krščanski civilizaciji. Moderni čas kot »šteti čas« se začinja z mehansko uro, ki temelji na zadrževalnem vretenu z nihalom. Iznašli so jo v poznem srednjem veku, »prvi moderni« Evrope. Konjunktura ur je sicer kmalu sledila lastnim gospodarskim, znanstvenim, umetniškimi in modnim zakonom. A še v času evropskega širjenja od 15. stoletja dalje, ob širjenju misijonov in kolonij, se ure najprej pojavljajo v krščanskem kontekstu. Ko evropski jezuiti v 16. stoletju nastopajo kot misijonarji na Kitajskem, s seboj prinašajo ure – te jim odpirajo celo vrata cesarske palače v Pekingu. Vse do ukinitve njihovega misijona je vedno jezuit vodil cesarsko urarsko delavnico in zbirko ur. Menda je tudi Frančišek Ksaver že leta 1550 izročil Jošitakaju Učiju, guvernerju pokrajine Jamaguči, uro – po splošnem prepričanju prvo mehansko uro evropskega izvora na Japonskem (Carlo M. Cipolla).

Ura je izraz oblasti nad časom. Tudi krščanski koledar je zrasel iz sklicevanja na oblast; Kristusova oblast nad časom je bila za kristjane povod za to, da so začeli preverjati cesarsko računanje časa. To je razvoj, ki je potem pripeljal do lastnega krščanskega računanja časa. Štetje po Kristusovem rojstvu je izpričano od leta 525.¹ Leta pred Kristusovim rojstvom so še dolgo šteli – sledeč judovski navadi – od stvarjenja sveta. Šele v novem veku, natančneje v razsvetljenstvu, je postalo tudi štetje nazaj splošen običaj – to pa zaradi večje točnosti glede na velika razhajanja o datumu stvarjenja sveta. Medtem ko je Bossuet še operiral z obema štetjema, je Voltaire uporabljal »polno« prospektivno in retrospektivno štetje: po Kristusu in pred Kristusom.

Tudi moderna ustavna država ima, vsaj posredno, enega svojih izvorov v krščanskem ravnanju s časom. Kajti krščanstvo naredi politično delovanje za nekaj, kar zahteva polaganje računov pred

Bogom in pred vestjo. S tem postanejo tradicionalne oblike politične identifikacije posameznika s skupnostjo državljanov krhke. Zdaj ni več dovolj, da tisti, ki politično deluje, skrajno tvega in se s svojo skupnostjo – če je bil uspešen in ni propadel – poveže v večni slavi. Brezpogojna državljanska predanost, »pripadnost splošnemu« (Jacob Burckhardt) – jedro antičnega političnega etosa – postane v krščanskih časih vprašljiva. Poboženje uspešnih vojskovodij, magistratov, cesarjev se zdaj kaže kot bogokletje. Medtem ko antika v liku heroja in tragedije neposredno potegne preteklost v sedanost (in jo hoče tako vzeti iz minljivosti), krščanstvo postavlja preteklost, sedanost in prihodnost jasno in ostro drugo poleg druge kot prostore odgovornosti za tiste, ki delujejo v politiki. Ob primeru časti Avguštin odkrije naravnost k sebi, prikrito nesposobnost za odgovornost v antični politični kulturi. On torej odločno postavlja državo v čas in na pravo. Kajti brez pravičnosti niso države po njegovih znamenitih besedah nič drugega kakor »velike razbojniške tolpe«.²

V krščanskih časih so odgovornost razumeli na novo in strožje: Kakor mora človek položiti račun o vsem svojem življenju pred večnim Sodnikom, tako postane zdaj tudi politično področje prostor osebne odgovornosti; vsak korak je treba premisliti, vsako dejanje preudariti in pretehtati. V »ogledalih« za kneze se razvijejo oblike religiozno-pedagoške etike. Srednjeveška politika deluje z orodji in ukrepi, ki temeljijo na veri. Katoliška Cerkev v novem veku vladarjem določa, da so dolžni polagati račun Cerkvi, duhovništvu, vesti. V protestantizmu so institucionalni poudarki šibkejši, toda notranje instance vesti ostanejo – od zavestno cerkvene politike evangeličanskih »molilnih knezov« v času reformacije do Bismarckovega individualističnega ravnanja z gesli bratskega občestva.³

Odločilni korak k organizaciji odgovornosti seveda naredi šele moderna ustavna država. Ta ustvari pregledne prostore in čase odgovornosti. Jasno določa, kdo je za kaj odgovoren, v kakšnih časovnih razmikih, pred katerimi instancami, kakšen je postopek za potrditev ali zavrnitev. Predvsem pa razčleni izvrševanje oblasti in ga tako napravi dostopnega za pregledovanje in nadzor. Nasta-

ne množstvo pravnih in političnih polj odgovornosti. V moderni demokraciji se raztezajo po vsej širini življenja države: responsible government končno pomeni, da so vladajoči odgovorni vladanim.

Čas in odgovornost – sedanjost ponuja mnogooblično podobo, ki pogosto spravlja v zadrego. Po eni strani doživljamo, kako na mnogih področjih izpeljave krščanstva v kulturi dosežejo poslednji vzpon – često ločene od svojega izvora. Po drugi strani izginja pripravljenost, da bi to dediščino prevzemali in izročali naprej – celo med kristjani. Tehniška civilizacija po eni strani pušča, da vsi ljudje, nikakor ne samo kristjani, občutijo neizprosno linearnost zgodovine – človekovo odgovornost, ki ne dopušča sence, v »svetnem svetu«. Po drugi strani človeka prevzema strah pred lastnimi dejanji: mnogi bi radi izstopili iz krščanskega »enkrat za vselej«, v katerega so bili uvedeni, in se podali v stare in nove kozmologije, v ezoteriko, v vračanje enakega, v ponovno rojevanje in novo nastajanje.

Tu ni mogoče podati poročila o širokem in razpršenem razpravljanju o tej temi. Eno pa se mi zdi gotovo: Ne smemo opustiti krščanske časovne linije – tudi je ne gre ukrivljati v krog v smislu »večnega vračanja«. Gibanja za pobeg iz stroge povezave »včeraj-danes-jutri« se ne bi odrekla samo krščanskemu pojmovanju časa, ampak tudi kulturi odgovornosti, še več, pod vprašaj bi postavila zgradbo našega javnega življenja v celoti. Kako naj bi utemeljevali politično in družbeno dolžnost polaganja računov, ko bi na mesto linearnega napredovanja stopilo večno kroženje? Ali ne bi potem veljala samo volja pred vsako pametjo, ali ne bi vsaka pravica nujno postala predpravica mogočnih, ali ne bi pristali v družbi, v kateri ni nič resnično in je zato vse dovoljeno?

Kdor to ugotavlja, ne sme biti slep za težave, s katerimi se mnogi srečujejo ob izkušnji krščanskega časa. Pogosto ga prekrije paradigma napredka; osebni in zgodovinski značaj te izkušnje se kaže kot zatemnjen. Politično delovanje kristjanov pa je več kakor mehanično premikanje naprej po zakonu »več, više, hitreje«. Gre za premikanje naprej proti cilju, koncu. Čas ima začetek in konec. Kristjan se zaveda, da je konec vedno že blizu. Zato ne zaupa programom doseganja popolnosti znotraj zgodovine. Ve,

da napredek, ki ga pozdravlja, ne more trajati brez konca, ker se svet bliža svojemu koncu in ga bo nekega dne dohitel »Božji čas«.

Tega uvida ne smemo doživljati kot nekaj morečega, lahko deluje sproščujoče. Kajti človeka usposablja, da more razmišljati o stvarnih in pragmatičnih rešitvah v političnih vprašanjih. Tudi kristjan mora in sme premisliti to, kar je drugi vatikanski koncil imenoval »avtonomija zemeljskih stvarnosti«.⁴ Ve, da večno zveličanje in zemeljska sreča nista preprosto eno in isto, da se s »svetom pod Bogom« ne gre soočati s kretnjo tistega, ki vse ve, in še manj z utvaro o izvoljenosti. In tako se lahko giblje na posvetnih področjih, kot so gospodarstvo, politika in kultura, z vsem zaupanjem in brez prisile – »v zavesti odgovornosti pred Bogom in pred ljudmi«, kot previdno in ponižno pravi nemška ustava.

2. Koristi krščanskega štetja

Naš čas štejemo od Kristusovega rojstva. Glede na to štetje trenutno živimo v letu 2016 po Kr. V Evropi, na Zahodu, a tudi v velikih delih preostalega sveta je krščansko štetje že dolgo v navadi. Zgodovinsko se je razvijalo v dveh stopnjah: Štetje po Kristusu so začeli uporabljati v šestem krščanskem stoletju in je od takrat dalje v krščanskem (in kmalu še zunaj njega!) stalno v rabi. Štetje let pred Kristusom je prišlo v navado veliko pozneje. Proti do tedaj prevladujoči tako imenovani biblicistični eri, štetju »od stvarjenja sveta«, se je dokončno uveljavilo šele v 18. stoletju.

Eden od razlogov za to, da je zmagalo krščansko retrospektivno štetje nad biblicističnim, je bila večja natančnost. Medtem ko o tem, kdaj se je začelo stvarjenje sveta, ni bilo enotnosti ne med judi in kristjani ne med kristjani samimi – ocene so se razhajale za stoletja –, je datum sredi zgodovine omogočal natančnejša datiranja, kakršna je vedno bolj nujno zahtevala predvsem napredujoča zgodovinska znanost. Zato se je »novo« štetje uveljavilo – kar nas lahko najprej spravlja v začudenje – ravno v času razsvetljenstva, torej v času, ki je krščanstvu sicer v marsičem nasprotoval. Eden

prvih, ki je v svojih zgodovinskih delih po njem računal leta, je bil Voltaire.

Danes je krščansko štetje za promet, trgovino, tehniko, zgodovinopisje in sredstva obveščanja obvezna svetovna kronologija – splošno uporabljan »časovni esperanto«. Ali bo tako tudi v prihodnje? Ali pa bo krščansko štetje nekoč obledelo ali kar odmrlo? Končno na zemlji ni nič večno, ne obdobja, vek, koledarji, niti spominjanje in ne čut za zgodovino.

Najprej je treba ugotoviti, da se je krščansko štetje sicer uveljavilo po vsem svetu, vendar v številnih deželah le kot drugotno štetje – kot popuščanje zahtevam moderne tehnike in zahodne civilizacije. Od več kot šest milijard svetovnega prebivalstva imajo štiri milijarde to štetje za drugotno. Sicer uporabljajo krščansko štetje in brez njega kot sredstva globalne omreženosti tako rekoč ne bi mogli shajati, vendar trdno vztrajajo tudi pri svojih štetjih. To velja za budiste, hindujce, muslimane, velja tudi za jude, za katere stara kronologija »od stvarjenja« nikoli ni izgubila veljave. Bilo bi torej možno misliti, da se bodo nekega dne izoblikovale nove ere in nova delitev obdobj in bodo delovale ustrezno globalno. Možno bi celo bilo, da bi jim uspelo potisniti krščansko štetje ob stran in ga nadomestiti z drugimi štetji.

Že v preteklih časih ni manjkalo alternativ in nasprotnih štetij. Prvi zares močan poskus nadomestitve krščanskega štetja je bil »republikanski koledar« francoske revolucije, ki je obstajal od leta 1793 do 1805. Manj učinkovito so v 19. stoletju z novimi koledarji in novimi štetji let eksperimentirali pristaši Comtesa in Nietzscheja; to je ostalo omejeno na manjše kroge in ni zanimalo prav veliko ljudi. Šele v 20. stoletju so se spet razširile kolektivna nasprotna štetja: v boljševiški Rusiji, v fašistični Italiji in v nacionalsocialistični Nemčiji.

Seveda nasprotna štetja nikoli niso bila uspešna. Najbrž je razlog za to tudi v tem, da so se frontalno obrnila proti več kot 1300-letni kulturni praksi. Dolgoročno bi zato znalo biti uspešnejše izginjanje krščanskih izročil v drugi polovici 20. stoletja in v sedanosti, predvsem v Evropi.

Krščanstvo je, kot je nakazano zgoraj, pustilo v našem doje-manju časa razločne sledove. Če bo izgubljalo moč, potem lahko hitro izgine tudi ravnotežje med delom in prostim časom, med doživljanjem izkoriščenega časa in takega, ki je brez vsakega na-mena. S tradicionalnim prazničnim časom, ki ga uteleša predvsem nedelja, bi prišel pod pritisk tudi socialni čas in sindikati ter de-lojemalci bi bili najbrž sami zase prešibki, da bi se mogli braniti pred moderno dinamiko dela in globalizacije. Od nedelje, če bi se sploh ohranila, ne bi ostalo nič drugega kot »vikend«. Zapletene stare povezave med delovnim in prostim časom bi se izravnale. In s počitkom sedmega dne bi lahko propadla tudi ureditev leta, kot jo zaznamujejo prazniki – z njo pa tudi štetje post in ante Christum.

Toda obstajajo tudi razlogi, ki govorijo v prid nadaljnjega obstoja krščanskega štetja. Predvsem trije so. Prvič – kot je bilo prikazano – daje »čas v času«, ki izhaja iz dogodka znotraj zgodovine, možnost natančnejšega določanja datumov kot kronologija, ki se sklicuje na začetek, pri čemer ta začetek ostaja vedno sporen. Drugič tiči v krščanskem računanju časa, v delitvi na tedne, v koledarju praznikov tudi zvrhana mera »socialnega časa«. Delitev časa na dekade, ki sta jo poskušala vpeljati francoska revolucija in Sovjetska zveza, se je ponesrečila predvsem zato, ker je raztegnila delovni čas s šest na devet dni. S tem je država ljudem odvzela velik del prostega časa. Proti temu se je tako v Robespierrovem kakor v Leninovem času vzdignil upravičen odpor delavstva. Kajti počitek na sedmi dan je bil že davno splošno veljavno pravilo moderne civilizacije – v 20. in 21. stoletju je po vsem svetu pridobil stopnjo ustavnosti.

Končno naj bo omenjen razlog, ki ne spada na področje upo-rabnega, praktičnega, obračunskega: krščanski način računanja časa in z njim povezani praznični koledar ter členitev leta so nekaj lepega – lepega ne v smislu vedno enakega, ampak ravno v smislu spreminjajočega se in presenečajočega.

Odkar je to odločil nicejski koncil (325), se, kakor vemo, velika noč obhaja na prvo nedeljo po pomladanski polni luni. To je stoletja ne samo dajalo plačilo in kruh množici komputistov (in v »mračnih stoletjih« preprečevalo, da bi matematično in astronomsko znanje

padlo pod minimalni standard!), tudi razlikovanju v cerkvenem letu (in pozneje v delovnem letu!) je odprlo spreminjajoče se, vedno nove povezave z naravnim časom. Velika noč ni stalen datum – kot vsi prazniki, ki so odvisni od dneva v tednu, lahko niha za sedem dni, zraven tega pa je treba upoštevati še razliko v Luninih menah in datum Sončevega meseca. Tako lahko velika noč pade na 35 različnih datumov med 22. marcem in 25. aprilom. Povrhu se za teh 35 dni premikajo tudi dnevi, ki so vezani na datum velike noči, od nedelj štiridesetdnevnega posta in petdesetdnevnega časa po veliki noči do binkošti, vnebohoda in telovega. Zlasti v velikonočnem krogu prazničnih dni je vse polno zmed in presenečenj; šele v drugi polovici leta zaplovemo v mirnejši čas. Tako se vrtiljaki krščanskega leta – kot je zapisal marburški zgodovinar Peter Rück – »ne monotonno v krogu kakor ura, temveč nasprotno kakor vrtiljak, ki se blesketa in ziblje nad ekscentrom«.⁵

Je ta pogled nekaj postranskega ali »zgolj estetski«? V svetu, ki nosi vedno bolj poenotene poteze, v katerih vse lastno, nezamenljivo in odporno prehaja pod pritisk primerljivosti in prilagajanja, bi najbrž morali poskušati krepiti vse, kar deluje proti temu trendu. V tem oziru bi mogel napis »Christus heri – hodie – semper«, s katerim je Nemška zvezna pošta na svoji spominski znamki spomnila na leto 2000 po krščanskem štetju, naleteti na sprejemanje tudi pri nekristjanih in neverujočih. Kajti tu ne gre samo za spomin na jubilej, ki ga po praznovanju hitro pozabimo – tu je opozorilo na nekaj, kar je skupna dediščina številnih ljudi in kar jim more dati oporo in orientacijo v času, ki urno mineva.

Opombe

¹ Hans Maier, *Die christliche Zeitrechnung. Ihre Geschichte – ihre Bedeutung*, Freiburg 2008, 20 sl., 35.

² Aug., *De civitate Dei* IV, 4,1.

³ Bratsko občestvo (Brüdergemeine, tudi Herrnhuter Brüdergemeine ali Evangelische Brüder-Unität) je protestantska verska skupnost, ki izhaja iz češkega reformacijskega gibanja v 15. stoletju in je bila na novo ustanovljena v 18. stoletju v kraju Herrnhut na Saškem. Od leta 1731 vsako leto izdaja molitvenik (v nemškem in v številnih drugih

jezikih) *Losungen* (gesla) z izbranimi svetopisemskimi vrsticami za vsak dan v letu (op. prev.).

⁴ CS 36; k temu Anton Losinger, *Iusta autonomia. Studien zu einem Schlüsselbegriff des Zweiten Vatikanischen Konzils*, Paderborn 1989, in Hans-Joachim Sander, *Theologischer Kommentar zur Pastoralkonstitution über die Kirche in der Welt von heute*, v: *Herders Theologischer Kommentar zum Zweiten Vatikanischen Konzil*, izd. Peter Hünemann in Bernd Jochen Hilberath, Bd. 4, Freiburg 2005, 581–886.

⁵ Peter Rück, *Die Dynamik mittelalterlicher Zeitmaße und die mechanische Uhr*, v: *Die Mechanik in den Künsten*, izd. Hanno Möbius und Jörg Jochen Berns, 1990, 26.